

List izhaja vsakih štirinajst dni
Uredništvo in uprava:
Trst, Ul. Capitolina 3 - telef. 44-046, 44-047
Dopisništvo za goriško pokrajino:
Gorica - Ul. XXIV maggio 18, telef. 24-36
Celoletna naročnina 1000 lir, polletna 550
lir. - Poštni tekoči račun: «Delo» - Via Ca-
pitolina 3 - Trieste 11/7000.

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Okrepimo boj za mir
v svetu.

Zahtevajmo revizijo voja-
ških služnosti v naši deželi.

Obnovljena izdaja - Leto XIX. - Štev. 21 (709)

TRST - 1. decembra 1967

Posamezna številka 40 lir

Sped. in abb.
post Gruppo II

Manevri prvakov SS

Volitve se bližajo. Razne poli-
tične stranke že pristopajo k sno-
vanju novih volilnih programov.
Lahko pričakujemo, da bodo kma-
lu začele deževati tudi razne no-
ve obljube. V Rimu se bodo še
enkrat »spomnili« na probleme
Trsta in dežele. To je neizbežno,
saj smo že v obdobju proslavlja-
nja petdesetletnice priključitve.

Toda preden pride do predlo-
žitve novih programov bo treba
dajati obračune o dosedanjih pro-
gramih. In ti obračuni ne bodo
lahki.

Demokristjani, ki so svojčas
toliko govorili o »velikem Trstu«,
so danes v nemajhni zadregi; saj
se njihova napovedovanja nišo
uresničila. »Velikega Trsta« ni in
celotno gospodarstvo, tako na Tr-
žaškem kot v deželi, je v slepi
ulici. Ni jasnih perspektiv za bo-
dočnost. Ladjedelnic Sv. Marka,
katero bi bilo moč usposodobiti
ter okrepiti, bodo zaprli. Tudi mi-
ljska ladjedelniška industrija je
kot kaže, obsojena. Stevilna pod-
jetja v tržaški industrijski coni
životarijo. Na mnogih zemljiščih,
ki so bila pred več leti nasilno
iztrgana iz rok slovenskih kmetov,
danes raste plevel. Tudi v prista-
nišču samem raste plevel. V krizi
so tudi razna podjetja v goriški
pokrajini. Trst in vsa dežela sta
vedno bolj oddaljena na peri-
ferijo podvrženo vojaškim služno-
stim. Jugoslovanski potrošniki za-
enkrat rešujejo trgovce tako v
Trstu kot v Gorici.

Pred nekaj meseci se je začelo
dosti govoriti o tovarni velikih
motorjev, ki naj bi jo — v zame-
no za ladjedelnico Sv. Marka —
zgradili na Tržaškem. Najprej se
je govorilo, da bo omenjena to-
varna zgrajena na področju Ore-
ha, ki spada pod miljsko občino,
kasneje pa so strokovnjaki prišli
do zaključka, da teren pri Orehu
ne odgovarja in da je zato treba
tovarno graditi pri Boljuncu: v
dolinski občini. Ustanova za trža-
ško industrijsko pristanišče je
sklenila, da bo še enkrat razla-
ščala slovenske kmete. Ta sklep
pa je bil sprejet brez predhodne-
ga posvetovanja s prvaki skupin,
ki sestavljajo Slovensko skup-
nost. Kot pa je znano, so se stran-
ke, ki v krajevnem merilu sestav-
ljajo levi center, nekoč sporazu-
mele, da se bodo pred morebit-
nim novim razlaščenjem sloven-
ske zemlje posvetovali s prvaki
Slovenske skupnosti. Tokrat do
tega ni prišlo in zato so bili prv-
aki Slovenske skupnosti močno
užaljeni. Sklicali so svet Sloven-
ske skupnosti in po precej bur-
nih razpravah se je večina izrekla
za odpoved nadaljnjega sodelova-
nja v koalicijski krajnjega levega
centra. Uradno je bil objavljen
sklep, ki je bil izglasovan s pičlo
večino glasov, da odstopijo nabre-
žinski župan, namestnik odborni-
ka v tržaški pokrajinski upravi
in da svetovalec Slovenske skup-
nosti v tržaškem občinskem sve-
tu stopi v opozicijo.

Minilo je že precej časa od
dneva, ko je bil sprejet omenjeni
sklep, toda ni še jasno, če se
sklep dejansko izvaja. Nabrežin-
ski župan je ostal na svojem po-
ločaju, in še vedno kot ujetnik
demokristjanov županuje, pred-
stavniki Slov. skupnosti v trža-

škem pokrajinskem odboru pa je
dejansko umaknil ostavko.

Hrušč, ki so ga svojčas zagnali
razni prvaki Slovenske skupnosti
je kazal — vsaj nekateri so tako
mislili — da bo prišlo do »krize«
v koalicijski levi center. Mi smo
bili bolj skeptični v tem pogledu
in stvari, kakršne se kažejo da
nes, nam dajejo prav. »Križa«, v
katero je zaradi »odstopa« neka-
terih nastala v levem centru, je
tako blaga, da demokristjanski
in socialdemokratski prvaki še
naprej lahko mirno spe.

Govori se celo, da so v teku do-
ločena prizadevanja, da bi nekdo
iz vrst Slovenske skupnosti pri-
stopil k FIAT. Če bi bila ta že-
lja uresničena, da bi bilo konec
nasprotaovnju razlaščenju sloven-
ske zemlje. Če to drži — in bo-
mo se da je tako — potem se
pojavlja še en dokaz do kje se-
ga vnema nekaterih prvakov Slo-
venske skupnosti in kakšna je v
resnici njihova »borba« za zaščito
interesov slovenskega ljudstva.

Uvodoma smo omenili volitve.
Tudi prvaki Slovenske skupnosti
mislijo nanje. Toda še pred vo-
litvami morajo misliti na obra-
čun o svojem dosedanjem sodelo-
vanju z levim centrom, v prvi vr-
sti s krščansko demokracijo. In
ta obračun je zares porazen. Vsa
njihova robota je bila zaman, ako
izvzamemo, seveda povsem ose-
bne interese nekaterih posamezni-
kov. Zapisali smo že in to ponav-
ljamo tudi danes: obljubljene
slovenske strokovne šole ni, ni
Slovencev v javnih ustanovah, ni
dvojezičnosti. Celo v devinsko-
nabrežinski občini se vprašanje
dvojezičnosti — vsaj kolikor se
toponomastike tiče — ni premak-
nilo z mrtve točke. Od dežja iz-
prane table so zelo zgovoren do-
kaz.

Sedaj pravijo nekateri prvaki
Slovenske skupnosti, da bodo od-
lašali s sklepi sveta Slovenske
skupnosti dokler se ne bodo »raz-
čistila« nekatera vprašanja. Govo-
ri se, da je v teku postopek za
namestitve še nekaterih izmed
njih na tržaški radijski postaji.
Gre torej za osebno sistemacijo.
Pravijo tudi, da bodo počakali,
da ugotove, kako se bodo resila
še nekatera »druga« vprašanja.
Gre torej za navadno bantanje.

Zapisali smo in to ponavljamo
tudi danes, da je pot, po kateri
stopajo prvaki Slovenske skupno-
sti zgrešena, da je ta pot zares
pogubonosa za našo narodno
manjšino. Seveda je od tistih, ki
iščejo samo lastne koristi odveč
zahtevati, naj menjajo pot. Toda
med njimi in med drugimi, ki ne
predpostavljajo svojih osebnih
koristi splošnim koristim Sloven-
cev, je velika razlika.

Slovenska narodnostna skup-
nost v naši deželi je ogrožena. O
tem ni nobenega dvoma. Potreb-
no je, da se ustvari močna fron-
ta, ki naj odvrne sleherno nevar-
nost. Bolj kot kdaj koli je potreb-
na strnitev vseh zdravih sil, kajti
le tako bo moč odvrti nevar-
nost, ki preti naši narodni
skupnosti. Te nevarnosti pa ne
bo nihče odvrnil ako mešetari s
tistimi, ki nevarnost povzročajo.
Na to naj bi pomislili vsi tisti, ki
v dobri veri dajejo svoj glas Slo-
venski skupnosti.

III. DEŽELNA KONFERENCA KPI

Deželna konferenca KPI, ki je
bila pred dvema tednoma v Trstu
je bila važna regionalistična prire-
ditev. Pokazala je veliko zavzetost
komunistov v boju za to, da bi de-
želna ustanova postala to, kar bi
morala dejansko biti, namreč ču-
nitelj demokracije, avtonomije, go-
spodarskega in socialnega razvoja
ter most sodelovanja med Italijo in
njenimi sosedi na tem delu Evrope.

Na konferenci je govoril tudi pred-
stavniki osrednjega vodstva KPI to-
variš Natta. Ta je med drugim po-
udaril:

Deželna konferenca KPI potrjuje
resnost, s katero so prežeti komuni-
sti v boju za to, da bi avtonomna
dežela bila tisto, kar bi morala bi-
ti, inštrument za demokratičen pre-
porod, za uveljavitev ljudske volje,
za uspešnejši boj proti birokratiz-
mu, avtoritarizmu in državnemu
centralizmu. Nič čudnega torej, če
se diskusija na tej konferenci včas-
ih dotika po eni strani vprašanj,
ki bi se lahko zdela obrobna, posa-
meznih aspektov življenja v tej de-
želi, specifičnih problemov, ki se
razlikujejo od problemov v drugih
italijanskih deželah, in če se včasih
dotika tudi vprašanj, ki presegajo
meje te dežele.

Prišla je do izraza zavest o politi-
čnih vrednotah vizije in obveznosti,
ki jih ima partija do dežele; po-

stala je jasnejša tudi programatič-
na platforma boja proti levemu cen-
tru, za uveljavitev enotnega gibanja
levih sil v deželi.

Zavedamo se dejstva, da niti de-
želi ni moč prisojati čudodelstva,
vendar pa moramo biti odločni v
polemiki z desničarji, ki gledajo
prav v deželni ustanovi hudo zlo.

Če deželna ustanova ni še postala
tisto, kar bi morala biti, je v prvi
vrsti pripisati odgovornost vodil-
nim razredom italijanske družbe in
v prvi vrsti krščanski demokraciji.
Po krivdi teh razredov in seveda
krščanske demokracije je prišlo do
pojavov deformacij, birokratizma,
klientelizma tudi v deželah s pose-
bnim statutom, torej tudi v tukajš-
ni deželi.

Govori se o petdesetletnici pri-
ključitve Trsta k Italiji. Pravilno je,
da tudi mi naredimo jasno bilanco,
kaj vse se je v teh petdesetih letih
zgodilo v Trstu. Osvetledeh odgovor-
nost, ki jo nosijo vodilni razredi ta-
ko tu v Trstu, kot na italijanskem
jugu.

Ko preučujemo obstoječo stvar-
nost, zapiranje tovarn, širjenje vo-
jaških služnosti in celo žalostno
sliko kulture, ko preučujemo po-
skuse asimilacije slovenske manj-
šine, moramo postavljati na zatož-
no klop splošno politiko levega
centra.

cialistov, katoličanov, mož in že-
na različnih prepričanj, mladine
vseh tendenc, pri zahtevah, naj
Italija da svoj delež prizadeva-
njem za mir. Združeni zahtevaj-
mo prenehanje ameriške agresije
proti Vietnamu, vrnitev miru
na Srednjem vzhodu, odpravo
atlantskega pakta in vseh voja-
ških blokov ter ustvaritev siste-
ma evropske varnosti, v katerem
naj postane tudi Jadran morje
miru.

Samo tako bo Furlanija — Ju-
lijska krajina končno lahko po-
stala most za sodelovanje z Vzhod-
dom in bodo na njenem ozemlju
izginila tuja vojaška oporišča,
vzletišča raket, vojaške služnosti;
samo tako bo odstranjena sleher-
na ovira na poti uresničevanja ve-
likih mednarodnih pobud kot je
protosinhrotron; samo tako se
bo razvil promet ter bodo dokon-
čane cestne in železniške infra-
strukture; samo tako bo moč iziti
z obrobja, v katero sta našo deže-
lo pahnili NATO in skupno ev-
ropsko tržišče.

Potrebna sta obramba in razvoj
avtonomije, kajti le tako bo de-
želna ustanova lahko pristopila
k reševanju odprtih vprašanj ter
postala element temeljite obno-
ve in artikulacije demokratič-
nega življenja; le tako bo prišlo
do razvoja avtonomije in uvelja-
vitve vloge, ki pripada občinam,
pokrajinam, konzorcijem občin,
kar bo odločilno prispevalo tudi
pri reševanju vprašanj slovenske
narodne manjšine, omogočila svo-
boden in nemoten razvoj te manj-
šine; samo tako bo dežela po-
stala pravi inštrument za gospo-
darski in socialni razvoj ter re-
ševanja vprašanj avtonomije in
obveznosti države do Trsta, de-
želnega glavnega mesta, ki je bil
kot vsa Julijska krajina, prizadet
zaradi zgrešene politike vodilnih
razredov.

Potrebna je demokratična eko-
nomska programacija za izboljša-
nje življenjskih pogojev; progr-
macija, ki bo omogočila pristopi-
tev k reševanju vprašanj delavcev
v tovarnah, k uresničevanju za-
htev kmečkega prebivalstva, od-
pravljanju brezposelnosti, reševa-
nju mezdnih, stanovanjskih in
šolskih vprašanj kakor tudi vpra-
šanj socialne varnosti in pokoj-
nin.

Prihodnje politične in deželne
volitve bodo bistveni moment bo-
ja za mir, obnovo in gospodarsko-
socialni razvoj. Za uspeh in na-
predovanje v tej smeri je potreb-
no, da se porazi krščansko de-
mokracijo, poglavitnega krivca za
sedanji položaj; potrebno je li-
kvidirati levi center.

Potrebno je napredovanje KPI,
stranke delavskega razreda in
enotnosti, miru, odpornosti in
protifašističnega boja, napredova-
nje stranke, ki se bori za so-
cializem.

Vpišite se v KPI ob petdeset-
letnici oktobrske revolucije!

Delajmo enotno za močno komu-
nistično partijo, zato da bo
leta 1968 tudi dežela Furlanija —
Julijska krajina imela več članov
in dosegla več glasov za KPI!

Proti DC in levemu centru za razvoj naše dežele

Objavljamo resolucijo, ki je
bila sprejeta na 3. deželni kon-
ferenci KPI v Trstu dne 19. no-
vembra 1967. Na konferenci so
bili zbrani delegati federacij iz
Trsta, Gorice, Vidma in Porde-
nona. Prisotna sta bila tudi dva
predstavnika Zveze komunistov
Slovenije. Osrednje vodstvo KPI
je zastopal poslanec Natta.

Gospodarsko - socialni položaj
Furlanije — Julijske krajine je v
zadnjih letih vsebolj zaskrbljujoč.
Po izvođenih obljubah ter zata-
jitvi svojih lastnih obveznosti je
levi center pokazal svoj popolni
polom. Izseljevanje in brezposel-
nost naraščata, izkoriščanje de-
lavcev postaja vedno hujše, beg
s podeželja zajema čedalje širši
obseg, stanje na hribovitih pod-
ročjih je okupno, problemi var-
nosti v krajih, ki so bili v teku
dveh let dvakrat hudo prizadeti
zaradi poplav, so nerešeni, držav-
na industrija se krči, perspektive
mladine in žena so vedno bolj
težke.

Reforma države po določenih
ustave ni bila uresničena, dežel
z navadnim statutom doslej še
ni, naveden s posebnim statutom —
in zlasti naša dežela — imajo
omejeno oblast, njih avtonomija
pa je podrejena usmeritvam o-
srednje vlade ter ni v skladu z
interesi prebivalstva. Levemu cen-
tru — v prvi vrsti krščanski de-
mokraciji in združeni socialistič-
ni stranki — ni na tem, da bi de-
žela, ki je demokratična pridobi-
telj skupnega boja, postala in-
štrument avtonomije, ne spoštu-
je se bistvo deželnega statuta;

kaže se, da postaja dežela sre-
dišče klientelizma in poduprave,
kar več nezadovoljstvo ljudskih
množic in opogumlja desničarske
kroge, ki nasprotujejo deželni u-
reditvi.

Liniji odpovedi avtonomije in
samim prerogativam dežele ustre-
za tudi načrt za razvoj dežele,
ki ga je levi center nedemokra-
tično izdelal po veliki zakasnitvi
ter je podrejen načrtu Pieracini-
ja in usmeritvam velikih mono-
polističnih skupin, ki so krive, da
ni prišlo do razvoja Furlanije —
Julijske krajine.

Podložištvu vlade atlantskega
paktu in NATO, našo deželo ved-
no bolj spreminja v vojaško pod-
ročje. Na tem področju so pose-
jane vojaške naprave in tuja vo-
jaška oporišča, se množe vojni
manevri, širijo vojaške služnosti.
Vse to ustvarja hude posledice,
preprečuje razvoj dežele ter
zavira njeno mednarodno poslan-
stvo.

Za izhod iz tega nevzdržnega
položaja je potrebna nova politi-
ka države in dežele. Sile, ki se-
stavljajo levi center morajo upo-
števati naraščajoče nezadovolj-
stvo ter neugodje delovnih mno-
žic mest in podeželja, neugodje
proizvajalnih slojev, katerih in-
teresi in pričakovanja so prizade-
ti.

Potrebna je politika miru, kaj-
ti od nje so odvisna vsa ostala
vprašanja, celo možnost razvoja
dežele. Četudi v diferenciaciji
ideoloških in političnih stališč
je danes možno in potrebno, da pri-
de do združitve komunistov, so-

O položaju na Bližnjem vzhodu

Umik izraelskih čet z arabskega ozemlja bi privedel do zmanjšanja napetosti

Izbruh vojnih dejanj, ki jih je konec oktobra izzval Izrael, je spet resno zaostрил položaj. Nenaden vpad rušilca Elat v arabske vode in izraelsko topniško obstreljevanje Sueza sta resna dokaza, da se Tel Aviv ne namerava odpovedati politiki sile. Še enkrat smo dobili dokaz, da sleherni incident lahko na širokem področju obnovi vojno. Cimprejšnji odhod agresorjeve vojske z zasedenega ozemlja ostaja še naprej pereča naloga, kajti jasno je, da nadaljnja navzočnost izraelskih čet na tem ozemlju najbolj neposredno ogroža mir in varnost na Bližnjem vzhodu in še več kot to — zaostčuje napetost po vsem svetu. Tako ugotavlja tudi moskovski časopis «Novoje vremja». Ta list med drugim piše:

Mar je mogoče verjeti, da bodo ameriški vladajoči krogi, ki kot je znano, v mnogem računajo na mogočne židovske organizacije, ki delujejo v Ameriki, praktično zavzeli stališče, ki bi ga bilo mogoče razlagati kot proarabsko in protizraelsko? Od 438 ameriških senatorjev, ki jih je intervjuvala ameriška agencija Associated Press, jih je 346 odgovorilo, da Izraelu ni potrebno umikati svojih čet z okupiranih arabskih ozemelj. Ni naključje, torej, da se izraelski voditelji obnašajo tako predrzno in izzivalno.

Simpatije do Sovjetske zveze

Dogodki so pokazali, da je bila obveščena o tem tudi egiptovska javnost. Spodkopavajoče sile so podcenjevale politično zrelost ljudstva in armade Združene arabske republike. Desničarska zarota v Kairu je bila razkrita. Amer si je sodil sam še preden je bil obsojen, resni kriza je minila in označje se je očistilo. Zdaj pomlajujejo in zdraviyo armado. «Junijski dogodki» je dejal Mohamed Oda, avtor pomlajevanja in zdravljenja armade, «so očitno pokazali tudi moč in globino simpatij ljudstva do Sovjetske zveze. Poleg tega je arabsko ljudstvo pokazalo, da je odločilna moč revolucije». Mnogo bo odvisno od tega, kakšne sklepe bo egiptovsko vodstvo izpeljalo iz junijskih dogodkov. Zadnje odločitve teh voditeljev pričajo, da so sklepi temeljiti in resni. Podržavili so trgovino na debelo. Da bi razumeli pomen tega koraka, moramo upoštevati, da je, potem ko so leta 1961 začeli splošnim podržavljenjem in je pod državno kontrolo prišlo več kot 85 odst. industrijske proizvodnje, trgovina na debelo skupaj z gradbeništvom postala področje dejavnosti egiptovskih kapitalistov v mestih. Še pred letom dni je predsednik Naser govoril o trgovcih in podjetnikih-gradbenikih kot o «novem kapitalističnem razredu», poudarjajoč, da «trgovci lahko zaslužijo na dan več tisoč funtov». Prej so mislili, da bo trgovina na debelo prešla v državne roke v treh letih. Očitno sta samorazkrinkanje desničarskih buržoaznih krogov po junijskih dogodkih in razpad reakcionarnega vojaškega vodstva pospešila proces likvidacije enega izmed preostalih legel kapitalizma v Združeni arabski republiki.

Izsiljevanje ne bo spravilo Arabcev na kolena

Eden najotipljivejših sadov srečanja arabskih državnikov v Kartunu, avgusta in septembra letos, je bila odločitev, da bogate arabske države (bogastvo ustvarja nafta!) finančno popopri Združeno arab. republiko in Jordanijo. (V proračunu Združene arabske republike je namreč nastala velikanska vrzel, posledica zapore Sueškega prekopa.) Tako so se podrli računi sovražnikov Združene arabske republike, ki so upali, da bo prekinitev plovbe po prekopu nanesla nenadomestljivi primanjkljaj državnemu ogospor-

stvu in spodkopala njeno napredno politiko. Arabska solidarnost se ni pokazala kot fraza, ampak kot resen gospodarski in politični dejavnik. Kolikor bo izraelska okupacija arabskega ozemlja dolgotrajna in bo tako onemogočeno uporabljati Sueški prekop, bo Združena arabska republika dobivala od arabskih dežel, ki zasluzijo z nafto vsote, potrebne za nadomeščanje primanjkljaja. «Sueško izsiljevanje dežele ne bo spravilo na kolena, kakor je ni niti leta 1956. Zato pa gredo dogodki od arabske nafte, ki jo izkoriščajo imperialistični monopoli, prvič v zgodovini, pa čeprav le delno, za pomoč in obrambo egiptovske revolucije. Monopoli tega ne morejo preprečiti

Opčeno v Tel Avivu ne izključuje poskusa obnoviti vojne operacije, da bi z orožjem izsilili plovnost Sueškega prekopa, tokrat tudi za svoje ladje. V izraelskih vplivnih krogih so ljudje, ki podpirajo zamisel »drugega udarca«, katerega vsebina je — »dokončati« to, kar ni bilo dokončano junija. Militarnistični hrup v zvezi s potopitvijo rušilca Elat to zgovorno potrjuje. Pri vsem tem pa vprašanje ni sklenjeno v plovbi po Sueškem prekopu, brez katerega je Izrael mirno lahko prestal mnogo let. Stvar je v tem, da Izrael, spodbujen od washingtonskih »jastrebov«, vraščanje Sueškega prekopa lahko obrne v pretvezo za novo agresijo, podobno tisti, ko je izkoristil problem Akabskega zaliva za junijsko agresijo. Dokler stoji Izrael na bregu Sueškega prekopa, egiptovsko ljudstvo resnično čuti, da mu je nastavljen nož na grlo.

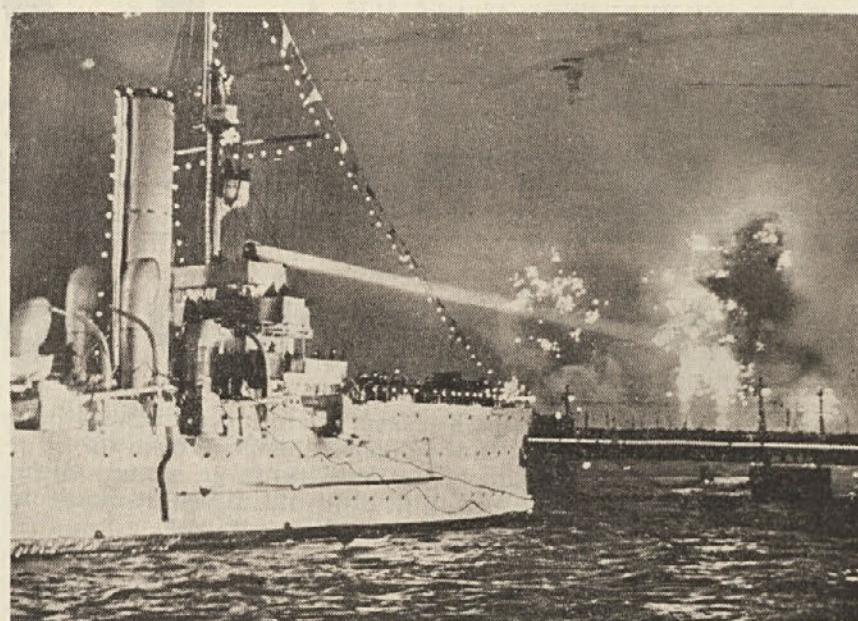
Želje skrajnežev

Toda četudi odmislimo možnost ponovne vojne, problem izraelske okupacije ostaja. Sodeč po vsem deli Tel Aviv zajeta ozemlja v dvi kategoriji. Prva so območja, ki so jih tako in tako sklenili priključiti. Sem spadajo stari del Jeruzalema, Gaza, obmejni deli Sirije in deli jordanskega ozemlja v bližini Tel Aviva. V drugo kategorijo spadajo ozemlja, ki bi jih mogli uporabiti za pogajanja. To je predvsem Sinajski polotok. Za izraelske militariste je pomemben del področje, ki leži ob Sueškem prekopu, odkoder bodo nenehno pritiskali na Egipt. Po-
ieg tega so tukaj naftni izviri. **Spo-**četka so izraelski vladajoči krogi poskušali izkoristiti življenjsko po-
membna področja Jordanije za to, da bi prisilili kralja Huseina k se-
paratnemu miru, vendar Jordanija na to ni pristala.

Tedaj je Tel Aviv poskusil z drugo možnostjo: ustanovitev arabske vazalne države na zasedenem ozemlju. Ta marionetna »država« naj bi skupaj z Izraelom postala podoba prihodnosti židovskega imperija ter prikazala »blaginjo«, katere naj bi bil podrejenemu arabskemu prebivalstvu zmožen ustvariti Izrael. Tudi ta poskus se je izjalovil. Toda izraelske oblasti dajejo vedeti, da lahko pridejo tudi na tretjo možnost: priključiti jordansko ozemlje Izraelu. Na zasedenem področju že

nastajajo izraelska vojaška naselja. To je poskus pritiska na Jordanijo, da bi se odpravečala sicer pravi-
nim zahtevam po vrnitvi zasedenih
ozemelj. Telavivski skrajneži govo-
re Jordancem: pristanite na naše
pogoje, dokler še ni prepozno, do-
kler še nismo začeli z množičnim
naseljevanjem zahodnih predelov s
svojimi ljudmi. Toda potrebno je
povedati, da je velik del izraelske
javnosti mnenja, da bi aneksija za-
hodnega dela Jordanije prinesla Iz-
raelu samo nove nerazrešljive pro-
bleme.

Nastali položaj potrjuje, da more samo umik izraelskih čet z zasedenih ozemelj, prenehanje slehernih izzivanj Arabcev privedi do zmanjšanja napetosti na Bližnjem vzhodu in omogočiti mir v tem delu sveta.

Ladja »Aurora« je eden izmed spomenikov, ki živo spominjajo na rdeči oktober 1967. Mornarji na tej ladji so med revolucijo odločilno prispevali k zmagi. Ladja, spremenjena v muzej revolucije je še vedno zasidrana ob leningraski obali in jo vsako leto obišče na tisoče ljudi. V dneh , ko so v Sovjetski zvezi svečano proslavljali petdesetletnico oktobrske socialistične revolucije, je bila »Aurora« praznično okrašena ter razsvetljena. Zgodovinski jubilej so v Sovjetski zvezi proslavili z realizacijo velikih načrtov. Dokončni cilj teh načrtov pa je dvigniti na še višjo raven blaginjo vsega sovjetskega prebivalstva

Ameriška vojna v Vietnamu postaja žedalje težja in dražja

Odpor proti uradni politiki Washingtona se je toliko povečal, da skora ni priložnosti, ko njenih zagovornikov ne sprejmejo na javnih nastopih z neodobravanjem

Skoraj vsak dan, zlasti v zadnjih mesecih, se množijo pričevanja o tem, da postaja ameriška vojna v Vietnamu vse težja in dražja. Izgube v ljudeh naraščajo skokovito, a kratko agencijsko poročilo o smrti generala Hochmuta, poveljnika ene izmed divizij ameriške mornariške pehote, je potrdilo, da ne padajo zgolj vojaki, ampak tudi visoki častniki. Poročila o bojih pri oporišču Dak To in na več krajih v demilitarizirani coni razkrivajo, da ameriških položajev skoraj ni mogoče več obdržati.

Ti in še drugi drobci vojaškega položaja — torej vedno težjih spopadov in bojov na jugu, obenem s podatki o bilanci ameriških letalskih napadov na Hanoi in druga severnovietnamska mesta — zgovorno pričajo, kako zaman in brez sni-šla je ameriški poskus s silo do-seči ustrezne politične rešitve vietnamskih problemov. Ves dosedanj potek dogodkov kaže, da ameriško vojaško vmešavanje ne more odločilno spremeniti razmerja sil v škodo osvobodilnega gibanja, niti ne more pripeljati do kakršnekoli pomiritve. To je bilo zaman in ni do-seglo cilja, ne glede na to, da se je število ameriških vojakov pove-čalo v minulih letih od 40.000 na 500.000 in da so tudi izdatki za to vojno zdavnaj presegli 20 milijard dolarjev na leto. Pa tudi zločinski napadi na Severni Vietnam — iz dneva v dan močnejši, hujši in brez-obzirnejši — niso pripeljali do ni-kakršnih pogajanj. Drugače niti ni moglo biti, ko pa ZDA razumejo pogajanja kot svojevrstno politično trgovino, v kateri bi svoje napake »zamenjale« za ustavitev osvobo-dilnega boja na jugu. Če močno ameriško vojaško vmešavanje ni moglo spremeniti glavne podobe in razmerja sil v Vietnamu, pa je za-to povzročilo veliko drugih, za svet skrajno neugodnih in nevarnih po-sledic. Pustimo ob strani neposred-ne nevarnosti, ki jih skriva v sebi to vmešavanje, nevarnost, da se spo-pad razširi na nova ozemlja in na nove sile. Vojna v Vietnamu je zelo močno obremenila mednarodne od-nose nasploh, zaustavila je popu-ščanje napetosti in povečala pregra-de na poti do mirnega sporazume-vanja in sodelovanja. Še več, surovi dokazi za politično sile v Vietnamu so ustvarili ustrezno politično vzduš-je in tudi konkretne okoliščine, da se posamezna potencialna žarišča v svetu spremenijo v akutne krize.

Mednarodni spori, potlačeni in zatrti, se lažje izmaknejo nadzorstvu. Bistvo De Gaullove ocene o tem, da na Srednjem vzhodu ne more biti miru, dokler ga ne bo v Vietnamu, ni nič drugega kakor prepričanje, da politika sile, oziroma neposredno vojaško vmešavanje na enem mestu povzroča danes z veržno reakcijo tako politiko in vmešavanje na drugem mestu. In obratno: taka politika bo v praksi na sekundarnem žarišču vsedotlej dokler bo v veljavi na primarnem žarišču.

V takih okoliščinah je razumljivo, da sta nepriljubljenost in osamljenost ZDA naraščali sorazmerno s stopnjo vojaškega vmešavanja in sorazmerno z naporom s silo doseči zaželene politične rešitve v Vietnamu. To je zlasti značilno za Evropo, kjer takorekoč ni vlade, ki bi bila voljna odkrito podpreti Washington in nobene, ki bi se neposredno pridružila prizadevanjem ZDA, da zlo-mijo odpor Vietnamcev.

Gibanje za mir se šlri tudi v ZDA

Po drugi strani je vojna v Vietnamu tudi na ameriških tleh sprožila velike in daljnosežne politične premike. Velikanska vojaška naročila so zagotovila vojaški industriji blaginjo, verjetno so omogočila tudi razmeroma dolgo obdobje splošnega gospodarskega razmaha, zato pa se je državna blagajna tako močno izpraznila, da so ostali vsi načrti tako imenovanega »boja proti siromaštvu« samo prazna beseda tri leta starega volilnega programa demokratske stranke. Nedvomno je bila ta okoliščina eden izmed glavnih vzrokov za naraščanje doslej nepoznanega vala rasnih spopadov in nemirov v ZDA. Ta val nosi neizpodbitno socialno obeležje. Poleg tega kažejo vsa znamenja, da se je gibanje za mir v Vietnamu na širo-

ko razlilo iz razmeroma ozkih krogov ameriških izobražencev in zajelo vse širše plasti ameriške družbe. Znamenaja o resni družbeni in politični krizi, ki jo je sprožila vojna v Vietnamu, postajajo vse številnejša in prepričljivejša. Notranji odpor proti uradni politiki Washingtona se je toliko povečal, da skoraj ni priložnosti, ko njenih glavnih zagovornikov ne sprejmemo na javnih nastopih z negodovanjem in neodobravanjem.

Dve možni poti Johnsonove politike

Približevanje volitev — in pa dejstvo, da postaja Vietnam tako morda največje notranje politično vprašanje v Ameriki — dajeta celotnemu vietnamskemu problemu novo razsežnost. Ameriški vojaški stroj, zaposlen v Vietnamu, je preveč močan, da bi ga bilo mogoče zlomiti, toda politika, da se z uporabo te sile doseže politična rešitev za Vietnam, ne daje nobenih pravih rezultatov, ki bi ji omogočali vzdrževati preizkušnjo in pridobiti podporo volivcev. Res, Johnsonova politika ima dve možni poti. Prva so drastični vojaški ukrepi, ki bi pomenili neizmerljivo tveganje, da se vietnamska vojna spremeni v spopad svetovnega obsega; prav zato bi morali to možnost izključiti. Druga pot pa pomeni politično hrabrost in modrost, ki bi na pogajanjih poiskala izhod iz slepe ulice, kamor je zašla politika sile.

V tej luči bi utegnilo postati prihodnje leto prelomnica v Vietnamu. Ob upoštevanju političnega razvoja v ZDA je na vietnamskem bojišču v prihodnjih mesecih komaj mogoče pričakovati karkoli drugega kakor to, da se bodo še okrepili in razširili. Z začetkom predvolilne kampanje je Johnson to tudi odkrito napovedal. Izid politične bitke v ZDA pa je negotov in je predvsem odvisen od tega, ali bodo gibanja, ki so se začela, vodila do tega, da bo ameriško ljudstvo dobilo priložnost izreči se za vojno ali proti njej.

(По «Коммунисту»)

O nastanku in razvoju delavskih organizacij v naši deželi

Delavsko gibanje na Goriškem, ki je bilo predhodnik komunističnega gibanja, se je pričelo razvijati skoraj istočasno kakor v Trstu in drugih industrijskih krajih. Ker je bila Goriška po veliki večini kmečka pokrajina se je to gibanje počasneje razvijalo in ni bilo tako množično kot drugod. Prvi agitatorji — Kristan, Kopač, Učekar, Pittoni, Gerin, Oliva in drugi — so prihajali iz Trsta. Tudi delavski tisk je prihajal povečini iz Trsta, delom tudi iz Ljubljane.

V takem družbenem sestavu delavsko gibanje ni moglo imeti pomembne politične in družbene vloge. Bila pa je Gorica središče, od koder se je vodilo gibanje na podeželju. Tudi vodilni kader je bil vse do leta 1907 temu primerno šibak. Med slovenskimi socialisti je igral pomembno vlogo pekovski pomočnik France Milost, ki je govoril slovensko in italijansko, urejeval italijanski socialistični list «Idea nuova», bil dopisnik lista «Il Lavoratore» in slovenskih socialističnih listov v Trstu in Ljubljani. Nekaj časa je deloval na Goriškem tudi Filip Ropas, ki je prišel iz Štajerske in bil spreten agitator zaradi česar so ga klerikalci zelo sovražili in napadali. Dober politični delavec je bil tudi Franc Gorkič, ki pa je kmalu odšel v Ameriko. Poleg teh je bilo še nekaj agitatorjev iz delavskih vrst, npr. mizar Cenkovič v Gorici, Delpin, Komauli in Markič v Podgori, Poberaj in Jug v Solkanu, Frandolič in Josip Marica v Nabrežini. Šele po letu 1907 so stopil v delavsko stranko dr. Tuma, kmalu nato še dr. Ferfolja, dr. Anton Dermota in še nekaj uradnikov in dijakov, med njimi tudi Jože Srebrnič iz Solkana. To je pripomoglo k hitrejšemu razvoju delavskega gibanja.

V tisti dobi je bil delovni čas od 12 do 14 ur in tudi več na dan, plače so bile nizke, bel kruh in meso so delavci okusili le ob večjih praznikih, bolniško in nezgodno zavarovanje — pričelo se je izvajati leta 1889 — je bilo večinoma na papirju, zavarovanja za starost — razen za državne in deželne službenice — ni bilo, tudi posebnih zakonov za zaščito delavcev, žena in mladine ni bilo, izkoriščanje je bilo svobodno in nekaznovano.

Jasno je, da v takem položaju dejavnost pionirjev delavskega gibanja ni bila lahka. Mnogo naporov in požrtvovanja je bilo treba vložiti, da se je gibanje razvijalo in utrjevalo.

Prve delavske stavke za izboljšanje položaja niso bile organizirane in zato so se često končale brez pomembnega uspeha, če že niso še poslabšale dotedanega stanja. Bile pa so vseeno zelo pomembne za nadaljnji razvoj gibanja. Pripomogle so, da so se delavci začeli združevati, sprva v de-

lavskih društvih in potem v sindikatih, v katerih so dosegali večje uspehe.

Tako so kamnoseki in kamnolomci v Nabrežini ustanovili svoje Strokovno društvo avgusta 1897 in kmalu nato predložili svojim delodajalcem zahteve za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev. Tedaj je bilo v Nabrežini zaposlenih nad tisoč kamnosekov in kamnolomcev, največ Kraševcev, nekaj pa iz Furlanije. Ker pa delodajalci niso hoteli sprejeti postavljenih zahtev, so delavci pričeli stavkati. Stavka je trajala dvanajst dni in prisilila delodajalce, da so pristali na zahteve delavstva.

Za svoj prvi poraz so se delodajalci maščevali nad Strokovnim društvom. Predsednika društva so prisilili, da je odstopil. Novega predsednika Bučarja pa so bojkotirali. Delavci pa niso hoteli kloniti pred tem nasiljem in so novega predsednika sami plačevali.

Meseca julija 1901 so delavci v Nabrežini predložili delodajalcem nov načrt delovnega pravilnika. Ker so delodajalci predloženi načrt odklonili, so delavci napovedali stavko. Leta je trajala do 2. septembra istega leta in se je končala s polnim uspehom.

Maja 1903 so delavci predložili delodajalcem nov načrt pravilnika. Tega so delodajalci sprejeli in podpisali kolektivno pogodbo, ki bi bila morala veljati do konca maja 1906. V tej pogodbi je bila tudi določba, da morajo delodajalci sprejemati na delo le organizirane delavce. Ker je ta določba znatno vezala roke delodajalcem, so ti že novembra 1904 samovoljno razdrli pogodbo in so razen v Rimskem kamnolomu vse delavce odpustili. Odpušeni so bili vse do 16. aprila 1905. To je bila ena najtežjih borb in velika preizkušnja delavske solidarnosti na eni in solidarnosti vseh meščanskih strank s klerom in delodajalci na drugi strani. Delavci so bili v takem položaju primorani odstopiti od določbe, da se sprejemajo na delo le organizirani delavci. Samo organizirani so bili od tedaj dalje zaposleni le v Rimskem kamnolomu. Organizacija je zgubila na udarni moči. Ni pa poteklo mnogo časa, ko se je organizacija zopet opomogla in je bila močna opora delavcem vse do prve svetovne vojne. Delovni čas se je v tem obdobju znižal od 12 na 9 ur, plače pa so se zvišale.

V prvih letih delavskega gibanja so delavci osvojili Okrajno bolniško blagajno v Nabrežini ter ustanovili Delavsko konsumno zadrugo in Ljudsko knjižnico, ki je bila prva na Goriškem.

Poleg Nabrežine je bila na Goriškem najstarejša in stalno močna postojanka delavskih organizacij v Podgori, kjer je že pred koncem preteklega stoletja bilo več neorga-

Pred sedemdesetimi leti je bilo ustanovljeno Strokovno društvo nabrežinskih kamnosekov in kamnolomcev

niziranih stavk v tovarni papirja in celuloze. V začetku leta 1901 je bilo v Podgori več javnih zborovanj, na katerih so govorili Etbin Kristan, Jože Kopač, Karlo Učekar in Valentino Pittoni iz Trsta ter Milost in Candutti iz Gorice. Po ustanovitvi Strokovne organizacije je bilo delavsko gibanje bolj uspešno. Večja stavka je izbruhnila februarja 1904, ker so odpustili precejšnje število delavcev in ker je tovarniško vodstvo vsiljevalo nemške delavce. Stavka se je končala z delnim uspehom. Značilno ob tej stavki je bilo, da je domači župnik Golob javno branil vodstvo tovarne in nastopal proti delavcem. Grozil jim je s peklom in hudičem, če bodo sledili socialistom. Pa ni nič zaleglo. Podgora je ostala pretežno rdeča.

V sosednjih Strazicah so delavci in delavke tekstilne tovarne priredili marca 1903 prvo zborovanje, na katerem so po Kopačevem govoru ustanovili Strokovno organizacijo tekstilcev (sindikata), vanjo se je takoj včlanilo osemdeset delavcev in delavk.

Na volitvah za Okrajno bolniško blagajno v Gorici so zmagali socialisti. Pred temi volitvami je bila

(Nadaljevanje na 4. strani)

S spominske prireditve bivših mladincev

Z velikimi žrtvami so kljubovali raznarodovanju

Preteklo soboto zvečer je bil v dvorani prosvetnega društva Slavko Škamperle pri Sv. Ivanu v Trstu spominski večer ob 40-letnici nasilne razpustitve slovenskih mladinskih društev v Trstu. Prireditve se je udeležilo veliko število tržaških protifašistov, med katerimi je bilo tudi mnogo «bivših mladincev». Svedčanost je odprl predsednik odbora bivših mladinskih društev Tone Kalc, spominski govor pa je imel Milko Škrab. Spregovorili so tudi predstavniki raznih političnih in prosvetnih organizacij, nakar so člani prosvetnega društva Ivan Cankar podali odlomek iz Benedetičeve drame. Ne vedno kakor lastovke, pevski zbor Vasilij Mirk s Proseka-Kontovela pa je odpel vrsto pesmi. Ob priliki 40-letnice razpustitve mladinskih društev je odbor članov bivših mladinskih društev izdal lično brošuro z naslovom: «Roman Pahor, pobudnik mladinskega gibanja».

V uvodni besedi brošure beremo: «Ko se je pred nekako dvema letoma ustanovil naš odbor (t.j. odbor članov bivših mladinskih društev v Trstu, op. uredn.), je med številnimi nalogami prevzel tudi obvezo ovrednotenja gibanja tržaške slovenske mladine med dvema vojnama. O tem gibanju se doslej ni kdove kaj govorilo, še manj pa pi-

salo, čeprav se na dejavnost tedanje mladine marsikje in marsikdaj še danes radi sklicujemo, zlasti takrat, ko se hoče poudariti nesebična ljubezen do slovenske zemlje in brezmejnja požrtvovalnost v borbi za obstoj našega naroda na Tržaškem. Če hočemo delo slovenske mladine na Tržaškem pravilno ovrednotiti, pa ne moremo mimo Romana Pahorja, ki je bil ustanovitelj mladinskega gibanja in pobudnik ustanovitve številnih društev, ki so delovala od leta 1920 pa do jeseni 1927, ko so bila nasilno razpuščena... Čeprav so bila društva razgnana, Roman Pahor ponovno aretiran in odveden v konfinacijo, mladinsko delovanje le ni zamrlo in se je nenehno nadaljevalo vedno v drugačnih oblikah, tako pač, kakor so zahtevale trenutne razmere, katerim se je mladinsko gibanje prilagojevalo ter je z velikim žrtvami kljubovalo raznarodovanju».

V ponatisu sestavka, ki ga je napisal Milko Škrab in ki je bil objavljen v «Primorskem dnevniku», dne 3. decembra 1966, beremo med drugim: «Če hočemo pravilno oceniti osebnost Romana Pahorja in njegovo delo, si moramo priključiti v spomin razmere, ki so zetele tržaške Slovence takoj po razsulu Avstrije. Ko je Italija zasedla naše kraje in si jih priključila, je ukinila vse slovenske srednje šole, prepovedala rabo našega jezika v vseh javnih uradih, Jopuščala in celo podpirala preganjanje, pretepanje in ubijanje naših ljudi. Vse to barbarsko početje, ki ga je tedanja nacionalistično in imperalistično usmerjena Italija izvajala že takoj ob svojem prihodu v te kraje, je fašistični režim, kakor hitro je prišel na oblast, samo še legaliziral in potencial. Lahko rečemo, da so se naši ljudje čez noč znašli v popolnoma brezpravnem položaju in brez vsake možnosti učinkovitega narodno-obrambnega dela, ki bi zaščitilo zlasti slovensko mladino pred nasilnim poitalijančevanjem. Iz teh razlogov je slovenska študijska mladina kaj kmalu spoznala nevarnost, da bo zašla v popolno kulturno zatišje.

Zato so nekateri dijaki, dali pobudo za ustanovitev dijaškega krožka «Prosveta».

Tedaj srečamo prvič ime Romana Pahorja in razen njegovega je zlasti posebno poudariti še naslednja imena pobudnikov, ki so se skupno z njim zavzeli za ustanovitev tega dijaškega krožka: pokojni Svobodin Cok, pokojni prof. Josip Kosovel, pokojni dr. Josip Božič, pokojni Josip Fišer in Franc Gomibač.

Milko Škrab dalje piše: «Krožek ni imel strankarsko političnih smeri, zato se je vključevala vanj mladina ne glede na svoje svetovno-nazorsko prepričanje. Ta krožek je zavzemal vedno večji razmah in je postal zlasti močan po požigu Narodnega doma. Ker je krožkova razgibanost prerasla običajno aktivnost, je nastala potreba preimenovali ga v društvo. Tako je leta 1921 nastalo mladinsko društvo «Prosveta», ki je bilo v Trstu prvo mladinsko društvo in ki je v naslednjih letih dalo pobudo za razmah tako imenovane mladinske misli in mladinskega gibanja. To gibanje je ob njegovem oblastvenem zatrtju leta 1927 zajemalo že 18 mladinskih društev».

Ne da bi se spuščali v recenzijo celotne vsebine omenjene brošure, pa moramo vseeno poudariti, da v njej pogrešamo nekaj, to je, da so v velikem protifašističnem boju nesporno doprinesli največ žrtev prav tisti, na katere avtorji sestavkov preveč enostavno pozabljajo, tj. komunisti:

Kulturna kronika

Uspešna gostovanja Slov. gledališča

Pred novo premiero, ki bo v nedeljo, 3. decembra v Kulturnem domu v Trstu, je tržaško Slovensko gledališče zaključilo svoj prvi cikel gostovanj.

13. novembra je naše gledališče gostovalo v Celju s Pirandellovo komedijo «Saj ni zares» in je ob prenapolnjeni dvorani zabeležilo velik uspeh. 14. novembra je z isto komedijo SG gostovalo v Mariboru na festivalu najboljših predstav slovenskih gledališč. V Mariboru je uspeh pomenil ponovno afirmacijo našega gledališča. V okviru proslav ob stoletnici dramatičnega društva je SG 15. novembra v Drami SNG uprizorilo Brnčičevo dramo «Med štirimi stenami» in 16. novembra v Mestnem gledališču ljubljanskem komedijo L. Pirandella «Saj ni zares». In če je Brnčičeva drama pomenila obnovo po krivici pozabljenega teksta, je Pirandellova komedija v Mestnem gledališču zblestela, tako da so se ljubljanski kri-

tiki izrazili o ansamblu tržaškega Slovenskega gledališča v superlativih. 20. novembra je SG gostovalo v Kranju z dvema predstavama «Saj ni zares», tako kakor 21. novembra, ko je naše gledališče gostovalo na Jesenicah.

Slovensko gledališče iz Trsta je na svoji turneji znova pokazalo svoj visoki umetniški nivo, o čemer je Ljubljanski dnevnik po predstavi v Mestnem gledališču ljubljanskem, izpod peresa Vasje Predana napisal: «Ansambl je živel scela in v posameznih kreacijah kot uigran umetniški zbor. V njem je poleg reliefnih upodobitev Martinuzzi, Starešiniča, Nakrsta, Sardočeve, Miliča, Kobala, Rodoškove, Caharijeve in Rastresena posebej imenovati dve kreaciji: Lidije Kozlovičeve v kultivirani in poetizirani vlogi Gasparine in Jožka Lukeša, ki je z Barrancom ustvaril vzgledno kabinetno figuro skoraj tragičnega človeka, ki je zbuja smeh in sočutje in oboje oblikoval z velikim okusom in mero ter dobil aplavz pri odprtem odru».

Marija Holkova
PEPELKA

(Pravljica igra v 4. dejanjih)
Prevedel Jožko Lukeš; scenograf Demetrij Cej; koreograf Adrijan Viles; režiser Jožko Lukeš.

Premiera
v nedeljo, 3. dec. ob 16. uri
Ponovitve

v ponedeljek, 4. dec., torek, 5. dec., petek, 8. dec., v soboto, 9. dec., v torek, 12. decembra.
Predstave so vedno ob 16. uri.

V nedeljo, 10. decembra v Prosvetni dvorani, Korzo Verdi 13 v Gorici, predstavi ob 16. uri in ob 20.30.

Ivo Brnčič
MED ŠTIRIMI STENAMI
(Drama v treh dejanjih)

Iz prvih zarodkov delavskih organizacij se je na Goriškem razvila močna sindikalna organizacija. Danes so v sindikatih organizirane tudi tekstilne delavke. (Na gornji sliki manifestacija delavk v Gorici)

Iz goriške pokrajine

Občni zbor Kmečke zveze

Preteklo nedeljo je bil v Gorici občni zbor Kmečke zveze, ki združuje en del slovenskih kmetov iz občin Gorica, Steverjan, Sovodnje in Doberdob. Na občnem zboru so bili zastopani vsi kraji, kjer živijo slovenski kmetje. Navzoči so bili tudi predstavniki nekaterih organizacij in ustanov, poleg njih tudi deželni svetovalec Jože Jarc. Zasedanje je vodil predsednik zveze Avgust Stekar, glavno poročilo pa je podal tajnik Mirko Primožič. Iz njegovega poročila povzemamo naslednje:

V začetku tega leta je bilo vpisanih v sezname neposrednih obdelovalcev 419 glavarjev družin v občini Gorica, 114 v Sovodnjah, 83 v Steverjanu in 71 v Doberdobu. V te sezname niso všteti koloni, kmečki delavci in najemniki. V Brdih je še danes 70 odstotkov kmetij pod 5,6 ha obdelovalne površine. Podobno, čeprav v bistvu različno, je stanje v drugih vaseh, kot so Podgora, Štandrev, Sovodnje, Dol itd. Večje površine kraških kmetij pa istotako ne spremenijo splošnega stanja, ker je večji del teh kraških pašnik. K temu dodajmo še izredno razpršenost in neurejenost lastnin ter vsesplošno staranje kmečkega življa. Kljub temu, da se je v teh letih mehanizacija izredno razmahnila, večina kmetij se je usmerila iz večkulturnega družinskega kmetovanja na eno ali dvokulturno specializirano dejavnost. Tako prevladuje v Brdih vinogradništvo, ki se je v zadnjih letih izredno tipiziralo na pridelovanje tipičnih grozdnihih sort; daleč za njim sta sadjarstvo in živinoreja. V nižinskem, goriško-sovodenjskem predelu imamo poleg odličnega vrtnarstva še dobro govedorejo; na kraškem področju je živinoreja, čeprav še zelo skrajna, glavni donos tukajšnjih kmetij.

Specializacija in mehanizacija kmetijstva sta sicer v precejšnji meri izboljšali stanje kmetov, sta jih pa po drugi strani privedla v kritičen položaj, ker zahtevata takojšnjo investicijo kapitala, ki se izredno počasi amortizirajo in včasih izredno nizko obrestujejo.

Stanje kmetijstva na Goriškem

Iz poročil tajnika in članov upravnega odbora Kmečke zveze ter iz diskusije, v kateri so sodelovali kmetje, je prišla na dan žalostna slika kmetijstva. V glavnem tudi na Goriškem zapazimo podobne težave kot v drugih pokrajinah Italije, vendar pa so prav tu poleg splošnih še težave posebne vrste: razkosanost kmetijskih površin, razlašanje, beg mladine z vasi, težave pri nakupu modernih kmetijskih strojev in pa diskriminacija neposrednih obdelovalcev zemlje. Oblasti ne upoštevajo specifičnih potreb slovenskega kmeta. Doslej se v goriški pokrajini še ni zgodilo, da bi oblasti poskrbele za strokovne tečaje v slovenskem jeziku, čeprav je na razpolago dovolj slovenskih kmetijskih strokovnjakov.

Deželni svet je po ostri bitki proti desnici, ob pritiku razprave zakona za razvoj živinoreje, izglasoval predlog komunistične skupine na podlagi katerega bi slovenski kmetje bili deležni strokovnih tečajev v materinem jeziku. Ta zakon pa je vlada zavrnila, z že znanimi razlogi, češ da deželna vlada ni pristojna obravnavati probleme slovenske narodne manjšine in da spada to v njen delokrog. Rimska vlada pa ni do sedaj še pokazala, da bi bila pripravljena začeti reševati ne tega in še manj drugih perečih vprašanj slovenske narodnostne skupnosti.

Do kdaj bomo morali še čakati, da se gospodje levega centra v Rimu zganijo?

V zadnjem času se tudi nekaj govori o ustanovitvi kmetijske strokovne šole v Steverjanu, ki bi nudila strokovno izobrazbo slovenski mladini. Ali niso te govo-

rice spet kak volilni golaž ali občajne predvolilne obljube?

Ce je vlada že proti temu, da se v slovenskih vaseh prireja tečaje in predavanja v slovenskem jeziku, lahko pričakujemo, da bo še toliko ostreje nastopila proti ustanovitvi slovenske kmetijske šole na Goriškem.

Te dni so po vsej Italiji bile stavke in protestna zborovanja kmetov in kmečkih delavcev, ki zahtevajo boljše življenjske pogoje in enako tretiranje z ostalimi delavskimi kategorijami. Tudi slovenski kmetje se morajo vključiti v ta boj naprednih italijanskih kmetov kajti od uspeha teh sil je odvisen tudi naš obstoj na domači grudi. Obenem pa je potrebno, da se složno borijo za lastne pravice. Dvajset let italijanske republiške vlade nam je pokazalo, da se za manjšinske pravice moramo boriti in da nam ni bilo nič podarjenega. In to velja še danes kljub vladi levega centra.

Prenovljena šola v Doberdobu

V petek 8. decembra bodo odprli prenovljeno osnovno šolo v Doberdobu. Stavba ima štiri nove učilnice, novo šolsko ambulanto in jedilnico. Centralna ogrevalna naprava je napeljana v vse prostore. Do šolskega poslopja vodi čez asfaltirano dvorišče pokrito stebrišče. Šola je zaradi ugodnosti in estetike ena najmodernejših na Goriškem.

Te dni je pokrajinski urad za nadzorstvo nad krajevnimi ustanovami odobril sklep doberdobske občine, ki predvideva 8,5 milijona lir za popravilo in ureditev poslopja osnovne šole v Dolu.

Tako bodo vse tri osnovne šole v doberdoksi občini preurejene in sodobno opremljene. Prizadevanje doberdobske občinske uprave je zelo že lepe uspehe.

Sindikarno gibanje v sovodenjski papirnici

Papirnica v Sovodnjah spada med večja industrijska podjetja na Goriškem, saj je v njej zaposlenih 150 oseb.

Lastnik papirnice Stavro di Santomaso je bil za nekatere še do nedavnega doberdober poseben vrste. Delavcem je dajal letno nagrado, ki je bila višja od tiste, ki jo predvideva vsedržavna delovna pogodba. Toda ob temeljitejši proučitvi računov je prišla na dan še druga plat. Izkazalo se je, da nagrada je bila zares višja od tiste, predvidene v delovni pogodbi, da pa so bili kontingenti nižji od tistih, ki jih predvideva delovna pogodba, povrh tega pa so kvalifikacije skoraj vseh delavcev prenizke.

Prizadeti so zlasti začetniki in vajenci. Slednji morajo opravljati izredno delo, kar pa je po zakonu prepovedano. Celo ponoči morajo delati, toda plače so od 10 do 40 lir na uro nižje od tiste, ki jo določa delovna pogodba.

Ob ugotovitvi vsega tega je prišla na dan vsa resnica o delodajalcu-dobrotniku.

Delavci so začeli organizirati svoj sindikat, sklenili so, da bodo ustanovili tudi notranjo komisijo.

Samo s pomočjo organizacije in enotnosti v boju bodo prisilili gospodarja, da bo spoštoval pravice delavcev.

S tržaškega ozemlja

Preimenovanje ulic na Opčinah

Tržaški občinski svetovalec KPI Dolfi Wilhelm je poslal tržaškemu županu vprašanje, v katerem želi vedeti, ali bodo končno rešili tudi vprašanje poimenovanja in preimenovanja ulic na Opčinah, ki v veliki večini nosijo imena raznih rastlin. Poleg tega tovariš Wilhelm želi vedeti, ali namerava občina imenovati ulice tudi po Slovincih, padlih v partizanih in krajih, kjer so fašisti in nacisti umorili antifašiste.

Kot je znano se občinska komisija za toponomastiko ukvarja z vprašanji, ki so v zvezi z poimenovanjem ali preimenovanjem ulic ne le v mestu temveč tudi v okoliških krajih, ki spadajo pod tržaško občino.

Na Opčinah se glavna ulica imenuje «via Nazionale», najpomembnejše stranske ulice pa «via Carsia», «via di Prosecco», «via di Basovizza», «via di Conconello», trg pred staro šolo pa se imenuje «piazza Monte Re». Manjše stranske ulice se imenujejo «via del Terrano», «via dei Ginepri», «via Biancospino», «via dei Papaveri», «via Aceri», «via Pulsatille», «via dei Cipressi», ipd.

Pogosto se dogaja npr., da prihajajo pisma, naslovljena osebam, ki stanujejo v ulicah «Prosecco», ali «Basovizza», z vednevo zamudo. To pa za to, ker preden na Opčine romajo na Prosek odnosno v Bazovico. Ze zaradi tega bi morali ulice, ki so poimenovane po drugih krajih preimenovati, četudi se noben Openc ne spodtika ob sedanja imena.

Pravi nesmisel pa je, da so razne ulice poimenovane po travah in plevelu in to prav na Opčinah, kjer je bilo v nedavni preteklosti toliko dogodkov združenih z našim bojem za svobodo. Zakaj ne bi npr. neko ulico posvetili Pinku Tomažiču in tivaršem, ki so skupaj z njim bili ustreljeni na Opčinah? Pretekli mesec je minilo deset let od smrti cepskega rojaka, znanega antifašista in revolucionarja Rika Malalana, ki je bil nekaj let tudi tržaški občinski svetovalec. Ali se ne bi spodobilo, da bi eno ulico prav po njem poimenovali?

Koliko Opencev je padlo v partizanih in koliko pod anglo-ameriški bombami? Spodobilo bi se, da bi po njih imenovali ulice. Ob takoj imenovani «via Nazionale», so nacisti obesili Zoro Gulič, mater partizana. Openske žene se je vsako leto spominjalo s tem, da ob dnevu mrtvih obesijo na drevo, blizu kraja, kjer je bila usmrčena, skromen venček. Ali res ta žena ne zasluži, da bi ji posvetili eno ulico?

In 71 talcev, ki so jih nacisti na zverinski način usmrtili na openskem strelišču! Ali tudi oni niso vredni, da bi po njih poimenovali neko ulico?

Navedli smo le nekaj imen, katerih ni mogoče prezreti, toda k tem bi lahko našli še imena oseb, ki so bodisi po rodu z Opčin ali pa so tam živele in delovale. Npr. bivši župnik in dekan Zink je bil zelo znana osebnost, ki je mnogo dobrega storil. Zakaj ne bi mu prav na Opčinah postavili trajen spomenik?

Te in še druge predloge naj bi vzela v pretres pristojna komisija.

O slovenskih priimkih

Tržaška občinska svetovalec KPI Lucijan Padovan in Jelka Gerbčeva sta poslala županu pismo vprašanje, v katerem je rečeno: «Z več strani nas opozarjajo, da v anagrafskem uradu v Trstu nastajajo težave za spremembo priimkov, ki vsebujejo črke Č, Š in Ž. Na upravičene pritožbe občanov, ki zahtevajo vrnitev prvotne oblike priimka, službeno osebje odgovarja vedno z enakimi ugovori, to je da mehanografske naprave nimajo omenjenih črk. Le če prizadeti

vztrajajo, uradniki izpopolnijo črke s peresom. Včasih prihaja pri tem celo z oklevanjem. Tako stanje povzroča neugodnosti — tako poudarjajo naša svetovalca — in izgubo časa tistim, ki obnavljajo svoje osebne izkaznice. Problem je prepričan dobri volji uslužbencev. Z druge strani to izkazuje, da se ne izvajajo določila zakona, ki zagotavlja italijanskim državljanom, pripadnikom druge narodnosti, pisane priimke v izvirni obliki.»

Tovariša Padovan in Gerbčeva vprašujeta župana, če namerava čimprej sprejeti ustrezne sklepe, da se izpopolnijo mehanografske naprave in da se italijanskim državljanom slovenske narodnosti zagotovi pravica do vrnitve izvirne oblike priimka, ki je bil nasilno spremenjen v dobi fašističnega režima. Župana vprašujeta tudi, kaj namerava ukreniti občinska uprava, da se poenostavi birokratski postopek in znižajo stroški za vrnitev spremenjenih priimkov v izvirno obliko.

Povsem soglašamo z vprašanjem, ki sta ga predložila naša svetovalca, toda menimo, da je problemu takoj rešen, da bi mu morali posvetiti večjo skrb. Potrebna je širša akcija za dokončno odpravo žalostne zapuščine fašizma. Slovenskim priimkom bi morali vrniti izvirno obliko!

Vsedržavna konferenca KPI o kmetijstvu

V dneh od 24. do 26. novembra je bila v Firencah vsedržavna konferenca o kmetijstvu. Organizirala jo je KPI. Konferenci je prisostvovalo tudi 25 zastopnikov iz naše dežele, med katerimi je bil tudi župan iz Doline tovariš Dušan Lovriha.

Tovariš Lovriha je sodeloval tudi v diskusiji. Orisal je položaj kmetijstva na Tržaškem. Zborovalce je seznanil s tukajšnjim položajem. Seznanil jih je tudi s tem, da je velika večina kmetov na Tržaškem slovenske narodnosti. Govoril je o diskriminacijah, ki se dogajajo, ožigosal je dejstvo, da kmečko bolniško blagajno na Tržaškem vodi komisar, da kmetje niso pravično zastopani v raznih ustanovah v Trstu.

Potem, ko je prikazal razdrobljenost tukajšnjega kmetijstva, je govoril o razlastitvah, ki so zlasti v zadnjih letih, prizadele kmetijstvu zelo hud udarec.

Ker je bil tov. Lovriha edini zastopnik iz dežele Furlanije - Julijske krajine, ki je govoril na konferenci, se je po orisu položaja kmetijstva na Tržaškem, dotaknil tudi zadevnega vprašanja v drugih pokrajinah dežele. Dejal je, da kmetijstvu v goriški in videmski pokrajini povzroča hudo škodo vojaške služnosti.

Za vedno nas je zapusti a Marija Žerjav

Prejšnjo nedeljo popoldne so v Križu pokopali Marijo Žerjav, mater našega pevovodje Frančka Žerjava. Pogreba se je udeležila velika množica vaščanov in okoličanov. Pri pogrebu sta sodelovala pevski zbor «Vasilij Mirk» s Proseka-Kontovela in «Vesna» iz Križa. Sodelovala je tudi ojačena kriška godba. Naj bo pokojni ženi rahla rodna gruda, vsi žalujoči pa naj tudi naše občutene izraze sožalja!

O nastanku in razvoju...

(Nadaljevanje s 1. strani)

omenjena blagajna v rokah italijanskih nacionalistov. Bolniška blagajna se je pod novim vodstvom uspešno razvijala in dobivala vedno večje zaupanje zavarovancev, zlasti slovenskih, ki so bili prej vedno zapostavljani. Na občnem zboru dne 15. maja 1910 je bil v upravnem odboru te bolniške blagajne izvoljen tudi Slovenec Josip Petejan, nastavljen sta bila tudi dva slovenska uslužbenca, Alojz Stofa, do tedaj pekovski pomočnik v Trstu, in Valentin Komauli, bivši livar v Gorici.

V začetku januarja 1910 sta Josip Petejan in dr. Anton Dermota ustanovila v Gorici Delavsko izobraževalno društvo. Po vzoru Ljudskega odra v Trstu so tedaj tudi v Gorici pričeli z javnimi predavanji. Prvi predavatelj je bila pisateljica Zofka Kveder - Jelovškova. To predavanje je bilo dne 24. januarja 1910. Nadaljnji predavatelji so bili dr. Dermota, Erbin Kristan, pisatelj Ivan Cankar (ki je govoril dne 15. oktobra 1910 o kulturi in ljudstvu) in drugi. Značilno je, da prireditelji niso dobili slovenske dvorane za predavanje Ivana Cankarja in da je leta moral zato predavati v prostorih Delavskega izobraževalnega društva, kjer je bilo prostora za približno petdeset oseb (natlačilo pa se jih je nad stopenjete. Med poslušalci je bilo tudi mnogo dijakov). Na pobudo ustanoviteljev goriškega Delavskega izobraževalnega društva sta bili ustanovljeni podobni društvi tudi v Solkanu in Pevni. Posebno aktivno je bilo društvo v Solkanu, kateremu je več let predsedoval Jože Srebrnič.

(Iz spominov Jožeta Petejana. Povzeto iz «Goriškega zbornika» 1957)

DELO
glasilo KPI za slovensko
narodno manjšino
Direktor Marija Bernetič
Odgovorni urednik
Anton Mirko Kapelj
Tisk: Tip. Riva - Trst - Ul.
Torrebianca 12

Do 16. decembra 1967

sejem knjige

v prostorih

Tržaške knjigarne

Priložnost, ki je ne smete zamuditi,
da obogatite vašo knjižno polico.

IZREDNA PRODAJA
s 50% popustom

TRŽAŠKA KNJIGARNA

Ul. sv. Frančiška 20 - Tel. 61792